

Аркадій Ткачук

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ УМОВИ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РКЦ В ПЕРІОД ІНТЕГРАЦІЇ ПРАВОБЕРЕЖЖЯ ДО РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

У статті розглянуті суспільно-політичні обставини, у яких наприкінці XVIII – початку XIX ст. функціонувало римо-католицьке шкільництво на Правобережній Україні. Визначено наслідки інтеграції Правобережжя до Російської імперії для освітньої діяльності Римо-католицької церкви (РКЦ). Приділено увагу правовому статусу земель Правобережжя, їх адміністративно-територіальному поділу, етноконфесійному складу населення, а також політиці російського уряду щодо РКЦ. Окреслено вплив цих факторів на освітню діяльність церкви.

Ключові слова: Правобережжя, РКЦ, імператорський указ, камералістична думка, польське населення, народна освіта.

Складний період історії Правобережної України від часів поділів Речі Посполитої та переходу регіону до складу Російської імперії і досі неабияк цікавить дослідників. Окрім різних аспектів політичної історії, становища національних меншин на Правобережжі чи проблем повсякденності, актуальними залишаються питання церковної історії, зокрема напрямів діяльності Римо-католицької церкви. Вагомий внесок у дослідження місця римо-католицького духовенства в освітніх процесах на Правобережжі під владою Російської імперії зробили О. Баковецька, Д. Бовуа, О. Буравський, Л. Заштовт, Е. Зваричук, Ю. Поліщук, А. Святненко, Н. Сейко, І. Шостак та інші автори. Водночас вплив суспільно-політичних умов на освітню діяльність РКЦ, особливо напередодні втілення загальноімперських освітніх реформ початку XIX ст. недостатньо висвітлений в історіографії. Варто акцентувати на деяких рисах процесу інтеграції Правобережжя до Російської імперії, які впливали на загальне становище РКЦ, спрямованість освітньої діяльності церкви і визначали її специфіку, що і є метою нашої статті.

У результаті трьох поділів Речі Посполитої більшість етнічних українських земель опинилися в межах однієї держави. Правобережжя, що досі не знало панування Росії і культурно-історичний розвиток якого на кінець XVIII ст. відрізнявся значною мірою від решти її регіонів, навіть від земель колишньої Гетьманщини, впродовж першого десятиліття з моменту другого поділу пройшло складний процес інтеграції до Російської імперії. Правобережна Україна стояла на порозі глибоких соціально-політичних змін, які, хоч і втілювалися повільно та поступово впродовж кінця XVIII – початку XIX ст., проте ознаменувалися вже маніфестом від 27 березня 1793 р. про включення цих територій до Російської імперії. Він зобов'язав населення Правобережжя або складати присягу на вірність російському престолу, або покинути межі держави. Натомість документом гарантувалася недоторканість права приватної власності та свобода віросповідання тим, хто складе присягу. Причому «духовенство вышнее и нижнее долженствует подать собою, яко пастыри душевные, первый во учинение присяги пример...» [15, с. 410-412]. Звісно, якнайбільше це стосувалося уніатського та римо-католицького духовенства, лояльність якого слугувала б забезпеченню покірності парафіян-іновірців самодержавству. Адже суттєвого спротиву населення російському наступу варто було очікувати, що підтвердилося вибухом у 1794 р. польського антиросійського повстання під проводом Т. Костюшка, вогнища якого спалахнули і на Волині [11, с. 139].

Саме етноконфесійні характеристики населення Правобережжя України поставили перед урядом низку нагальних проблем. Нетиповим явищем для Росії стало існування значної частки мешканців, що сповідували римо-католицизм: на Правобережжі проживало 3,4 млн. осіб, із яких щонайменше десята частина (340-350 тис.) була римо-католицького віросповідання [8, с. 93], причому за сто років до того таких в імперії нараховувалося лише 40 осіб [12, с. 38]. Зокрема, у Подільській губернії станом на 1795 р. було 196 725 римо-католиків [7, с. 15]. Найменша кількість осіб римо-католицького віросповідання проживала в Київській губернії, де їх нара-

ховувалося лише 27,5 тис [25]. Абсолютну більшість римо-католиків становили етнічні поляки (на Волині останні склали 98% усіх католиків [4, с. 13]), яких на Правобережній Україні наприкінці XVIII ст. було 265 тис. осіб [14, с. 13]. Більше того, у руках польської меншини регіону зосереджувалася політична й економічна могутність, адже за станом приналежності тутешні поляки були шляхтичами, що переконливо довів Д. Бовуа [3, с. 70]. Позиції РКЦ (як інституційні, так і економічні та культурні) в суспільстві були такими ж міцними, як і позиції польської меншини. А це, своєю чергою, становило чималу перешкоду для поглинення новоприсоединених земель російськими структурами, навіть більше – потенційну загрозу територіальній цілісності імперії.

Процес адміністративно-територіальної трансформації земель українського Правобережжя, відповідно до зразків Російської імперії, був складним і тривалим. За підрахунками А. Філінюка, протягом 1796-1805 рр. з питань адміністративно-територіального устрою регіону було видано понад тридцять імператорських та сенатських указів [26, с. 199]. Це було пов'язано з проведенням загальнодержавної губернської реформи, що сама по собі була складним і комплексним процесом, і, звісно, з особливим підходом до управління новоприсоединеними землями та встановлення контролю над ними [2, с. 153; 26, с. 201]. Ключовим указом щодо нового адміністративно-територіального поділу Правобережної України став іменний імператорський указ «О новом разделении Государства на Губернии», даний Сенату від 12 грудня 1796 р. Ним було встановлено «из бывшей Польской Украины, Волыни и Подолии, к Империи Нашей присоединенных, за отделением достаточного количества душ и окружности для составления Киевской Губернии, составит две Губернии: Подольскую и Волынскую» [16, с. 229-230]. У тексті цього указу з'являється формулювання «губернии на особых правах и привилегиях состоящие», що стосувалося, зокрема, трьох правобережних українських губерній та визначало особливу політику влади щодо них аж до початку 30-х рр. XIX ст.

Основні пункти «особливих прав і привілеїв» Волинської, Подільської та Київської губерній в основному стосувалися збереження польського судочинства, Литовського статуту та системи місцевих сеймиків, які обирали чиновників повітової адміністрації. Цікаво й те, що в правовому полі особливості становища цих губерній не були чітко визначені, що мало наслідком встановлення прецеденту відстоювання «давніх» прав із боку місцевих еліт [детальніше див.: 27]. Особливий їх статус передбачав також запровадження адміністративних посад, яких не було в російських губерніях. Окрім інституції військових губернаторів, указом від 25 грудня 1799 р. тут вводилися посади фіскалів, які повинні були наглядати за якістю й оперативністю виконання державних справ і наглядати за тим, аби місцева влада не чинила зловживань та утисків щодо місцевого населення [19, с. 541].

Не менш важливим наслідком, який витікав із «особливих прав і привілеїв», стало відновлення та збереження історично сформованих регіонів, одним з яких і був «Південно-Західний Край» (Волинська, Подільська і Київська губернії) у силу свого тривалого перебування під польською владою. Затверджений Павлом I новий поділ правобережних губерній ліквідував там 20 існуючих із часів правління Катерини II повітів, чим відчутно знизив кількість чиновників місцевої адміністрації [27, с. 195]. А обирати і звільняти їх указом від 14 жовтня 1799 р. імператор покликав відповідно до усталених місцевих традицій [20, с. 812].

Згадані правові особливості губерній Правобережної України, підтверджені Павлом I, сприяли тому, що позиції польської меншини та Римо-католицької церкви не лише збереглися, але й зміцнилися, а регіон міг розвиватися хоч трохи відособлено від решти імперії. Це (а особливо збереження історично сформованих регіонів) суперечить твердженню О. Баковецької про те, що після поділів Польщі «перед самодержавством постало завдання знівельювати, насамперед, духовні і культурні особливості захоплених територій» [цит. за: 1, с. 84]. Та й нівельювання *насамперед* (курсив наш – А. Т.) духовних і культурних відмінностей аж ніяк не могло відповідати дійсному стану речей, про що буде написано нижче.

Трансформація адміністративно-територіального поділу Правобережжя потягнула за собою і зміни церковно-адміністративного поділу. Розчленування Польщі кардинально змінило старе розмежування римо-католицьких єпархій (дієцезій), було «оновлено» і церковну ієрархію. 12 травня 1774 р. Катерина II призначила Станіслава Богуша-Сестренцевича (1731 – 1826), амбітного та лояльного до влади, католицьким єпископом для всієї імперії, утворивши окреме Білоруське єпископство з центром у Могилеві. Вона вимагала від Ватикану канонічного затвердження своїх рішень, а також архієпископства для свого протезе, на що папа Пій VI не міг

погодитися. Тому указом від 26 січня 1782 р. імператриця самостійно призначила С. Богуша-Сестренцевича моголівським архієпископом. Відтоді він отримав право призначати священників у парафіях і настоятелів монастирів, але лише з числа російських підданих [13, с. 574; 28, с. 28].

Нові церковно-адміністративні одиниці створювали з огляду на адміністративно-територіальний поділ, їх кордони підганялися під кордони губерній. Так, імператорським указом від 28 квітня 1798 р. територію Київської губернії було включено до Моголівської архієпископії, римо-католицькі парафії Волинської губернії ввійшли до Луцької дієцезії, а Подільської губернії – до Кам'янецької дієцезії [17, с. 223].

Цей же указ став визначальним для РКЦ і в інших питаннях. Моголівського архієпископа С. Богуша-Сестренцевича ним було зведено в сан митрополита всіх римо- і греко-католиків імперії, якому підкорялися всі єпископи. Останнім же була віддана влада над усім нижчим духовенством дієцезій: «Все бенефиции, аббатства, прелатства, каноничества, ректорства, места в приходских церквях и словом, все чины и должности церковные в епархии без исключения, раздачею зависят единственно от местного архиерея» [17, с. 223]. Так само й усі без винятку чернечі ордени повинні були повністю підкорятися владі митрополита і своїх єпископів.

Варто зазначити, що, згідно з указом від 28 квітня 1798 р., «равномерно семинарии, школы и всякие церковные или духовные установления предлежат Главному управлению и попечению архиепископа и епископов по епархиям» [17, с. 224]. Духовенству заборонялися і будь-які контакти з іноземними державами чи іноземцями, пересилка коштів закордон, і навіть папські булли повинні були спрямовуватися виключно до імператора, який виносив рішення про їх дотримання чи заборону [17, с. 223-224].

Ще важливішим, зокрема в плані окреслення освітньої діяльності Церкви, став «Регламент для церков і монастирів римо-католицького віросповідання в Російській імперії» від 3 листопада 1798 р., 5-ий і 23-27-ий пункти якого стосувалися організації участі духовенства у справі народної освіти. Власні будинки духовенства звільнялися від усякого постою, а за будівлями, призначеними для семінарій, училищ чи богаділень закріплювалися їх функції. Особливо в «Регламенті» відзначено ченців ордену єзуїтів, василіан і піарів як «способных к преподаванию наук», яких і було зобов'язано викладати під наглядом свого архієрея, котрий, своєю чергою, повинен був радитися з цивільним губернатором щодо корисних суспільству наук. Від ченців інших орденів вимагали займатися по можливості освітньою діяльністю чи фінансуванням закладів освіти зі своїх доходів. Навіть жіночі чернечі ордени за рахунок своїх доходів повинні були опікуватися освітою «благородных, но бедных девиц» [18, с. 436-438].

На перший погляд, насильницьке навернення греко-католиків до православ'я після другого поділу Польщі [5, с. 81-84], ігнорування російським престолом Ватикану та канонічних процедур, сувору заборону церковній ієрархії контактів з іноземцями створювало враження про непослідовну, суперечливу, а то й абсурдну конфесійну політику російського уряду. Її можна проілюструвати хоча б таким прикладом. В указі Катерини II князю Репніну «Про порядок управління Великим князівством Литовським» від 1794 р. зазначено: «... и как известно, что Виленская академия, а паче школы пиаристов, неистовыми, богопротивными и для всего рода человеческого пагубными влияниями литовское юношество заражали, то с глубочайшею прозорливостью надлежит испытывать сии вредныя училища и проистекающее от них зло в самом источнике изыскать и искоренить, к чему всякие старания и способы употреблять имеете» [цит. за: 22, с. 637]. Проте князь Репнін без жодних наслідків для себе всі відкриті в провінції школи віддав під нагляд тим же римо-католицьким орденам [22, с. 637].

Ні конфесійну, ні освітню політику імператриці не можна назвати абсурдною, а тим більше – нетерпимою. М. Раєв зазначив, що вже з 1767 р. Катерина II у внутрішній політиці діяла за подвійною тактикою, яка була часто суперечливою [21, с. 117]. Це було пов'язано з камералістичною доктриною, запозиченою з німецьких земель, яка основною метою державної організації визначала відкриття, мобілізацію та використання неймовірного запасу духовних, людських і матеріальних ресурсів, поклади яких досі не використовувалися суспільством. А XVIII століття до цього додало ще й потребу досягнення щастя суспільства та його окремих членів [21, с. 39]. Продовжуючи справу розбудови імперії від Петра I, який першим сприйняв камералістичну модель реформування держави, цариця прагнула створити «добре регульовану поліцейську державу», що була б уніфікованою та жорстко централізованою [21, с. 47; 10, с. 73-78]. Проте в основі реформ Петра I та Катерини II, започаткованих у дусі камералістичної думки, не лежала потреба в жорсткій русифікації неросійських територій імперії. «Оскільки діяльність уряду мала

базуватися на засадах розуму, або універсальних принципах, його закони та інститути повинні були однаково добре служити для всіх суб'єктів імперії, незалежно від того, де вони жили – у Москві, Сибіру або Гетьманщині. Національним особливостям – хоча вони й визнавалися – не надавалося значення; вважалося, що вони просто відображають різницю у рівнях розвитку. Катерина вірила в те, що з адміністративною інтеграцією та більш однорідним розвитком регіональні відмінності зникнуть» [цит. за: 10, с. 78].

Для пояснення такої спрямованості політики можна також застосувати теорію «конфесійної держави», запропоновану Р. Крузом. Йдеться про таку державу, де влада приймає і деякою мірою плекає конфесійну різноманітність не тому, що керується ідеалом самоцінності кожного з опікуваних віросповідань, а тому, що сама підтримка відмінностей між ними допомагає виховувати в підданих законслухняність і усвідомлення своєї функції та місця в суспільстві. Ця держава переходила з позиції порівняно пасивного «наглядача» над підданими до інтервенціоністської регламентації соціальних відносин і культурного середовища, до запровадження «спільного блага». По суті, це і є характеристика «добре регульованої поліцейської держави» в камералістичному баченні [6, с. 42].

Показовим прикладом практичного відображення в законодавстві такої камералістичної концепції держави може слугувати фрагмент зі згаданого вже указу від 28 квітня 1798 р.: «Имея попечение, дабы подданные Наши Римской веры, в разных Областях пространной Империи Нашей обитающие, пользовались по церковным делам надлежащим управлением, признали Мы за благо сделать следующие распоряжения» [17, с. 223]. Це впливало і зі змісту «Регламенту» від 3 листопада 1798 р.: «... словом, каждый монашеский орден обязан всемерно служить Империи и содействовать к ее благу» [18, с. 438]. Навіть іновірні чернечі ордени, якщо вони слугують «загальному благу», є бажаними для імперії, а «благо» іновірців спонукає державу врегулювати адміністративну структуру іновірної церкви.

Кінцевою метою такої політики, за М. Раєвим, була «інституціональна русифікація» – інтеграція, що «мала привести до однорідності: передусім – адміністративно-економічної, потім – інституціонально-соціальної і, нарешті, – культурної» [цит. за: 10, с. 78]. І, хай не завжди послідовні, кроки російського уряду в напрямку досягнення цієї мети ми можемо спостерігати аж до поразки польського повстання 1830-1831 рр., що спричинила появу модерного російського етнічного націоналізму, який, на відміну від камералізму, не визнавав регіональної автономії та корпоративних традицій, риси яких були присутні на Правобережжі [9, с. 159, 184-186].

Те, що досягнення культурної однорідності в рамках камералістичної теорії не були першочерговим завданням, частково пояснює те, чому на фоні скрупкульозного ставлення до адміністративно-територіальної уніфікації чи врегулювання церковно-адміністративних справ російський уряд ігнорував облаштування й уніфікацію освітньої сфери.

На Правобережжі на момент приєднання до Російської імперії діяла розгалужена мережа навчальних закладів під наглядом РКЦ, створених першим міністерством освіти в Європі – Едукаційною комісією. У процесі облаштування новоприєднаних земель мережа освітніх закладів, налагоджена незадовго до другого поділу, перестала нормально функціонувати, так як російський уряд був зайнятий важливішими справами. Влада не наважилася ліквідувати підпорядковані церкві школи, альтернатив яким просто не існувало, тому було підтверджено право РКЦ провадити освітню діяльність, але в межах імперського законодавства [24, с. 49]. Навіть використання польської мови як мови навчання в закладах освіти було підтверджено 1796 р. сенатським указом [14, с. 17-18]. Тому, попри деякі несміливі заходи уряду, у західних губерніях так і не було відкрито російських шкіл ні Катериною II, ні її наступником на престолі, який узагалі припинив спроби створити суто російську систему освіти [Див. детальніше: 23, с. XLIV]. А для нагляду за існуючими польськими школами не було створено жодної інстанції. У Білорусі, на Волині та Поділлі вони були передані у відання Приказів суспільної опіки, а імперські урядові структури не вимагали від них аж до початку XIX ст. жодних свідчень про римо-католицькі школи, котрих на теренах Південно-Західного Краю була велика кількість [23, с. LIV]. І тільки з 1803 р. на Правобережжі стали втілюватися урядові освітні реформи.

Але в цьому контексті слід особливо відзначити один вкрай важливий момент, який, попри його очевидність, чомусь не виділяють історики. Не вдаючись до детального розгляду освітньої системи Едукаційної комісії та аналізу загальноімперських реформ початку XIX ст., варто наголосити на появі тісної залежності провадження освітньої діяльності церквою від інтересів держави та чітких меж законодавства. Едукаційна комісія наприкінці XVIII ст. підпорядкувала

собі всі навчальні заклади РКЦ та поставила її освітню діяльність у залежність від своїх розпоряджень і приписів. Причому можна говорити не тільки про підпорядкування, але й про збіг інтересів церкви й урядових структур щодо народної освіти в часи діяльності Комісії. А система освіти, що складеться на Правобережжі в першій третині XIX ст. в ході імперських реформ, не тільки постане завдяки тій же РКЦ і польському населенню краю, але й успадкує, поза всім іншим, залежність церковної освітньої діяльності від уряду та законодавства. Таким чином, можна стверджувати, що з кінця XVIII ст. на Правобережній Україні РКЦ уперше стала інструментом просвіти населення в руках держави.

Квінтесенцією викладеного в нашій статті буде наступне. Римо-католицьке духовенство не мало б змоги провадити освітню діяльність, якби під загрозою висилки поза межі імперії не присягнуло на вірність російському престолу після приєднання Правобережжя до Росії. Склавши присягу, РКЦ та католицьке населення новоприєднаних земель, більшість із якого склали шляхтичі-поляки, зберегли свій економічний та політичний вплив, без чого розквіт освітньої мережі був би неможливим. Зміцненню позицій поляків і РКЦ послужили також надані «особливі права і привілеї» трьом правобережним губерніям. А реорганізація церковно-адміністративної структури РКЦ та врегулювання відносин між церковною ієрархією створило нове поле для освітньої діяльності духовенства. Усе це сприяло становленню в ході майбутніх освітніх реформ широкої освітньої мережі римо-католицьких навчальних закладів. Саме Церква в освітніх процесах на Правобережжі стала інструментом просвіти населення в руках держави. І найважливішим чинником, який дозволив зберегти передусім національно-культурні особливості Південно-західного Краю, було камералістичне вчення розумної організації держави. Саме в руслі камералістичної концепції «добре регульованої держави» здійснювалася політика самодержавства, поки на зміну їй у 1830-х рр. не прийшли ідеї модерного російського націоналізму.

Список використаних джерел та літератури:

1. Баковецька О. Римо-католицька церква в Україні кінця XVIII – XIX століть : Вплив на суспільно-політичний розвиток : дис... д-ра іст. наук: 07.00.01 «Історія України» / О. Баковецька. – Миколаїв, 2015. – 463 с.
2. Бармак М. В. Формування владних інституцій Російської імперії на Правобережній Україні (кінець XVIII – перша половина XIX ст.) / М. В. Бармак. – Тернопіль : Астон, 2007. – 512 с.
3. Бовуа Д. Шляхтич, кріпак і ревизор : Польська шляхта між царизмом та українськими масами (1831-1863) / Д. Бовуа. – К. : Фенікс, 1996. – 416 с.
4. Бойко Б. С. Етноконфесійна структура населення Волині у XIX – на початку XX ст. / Б.С. Бойко // Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету. – Луцьк, 2008. – С. 12-16.
5. Буравський О. А. Римо-католицька церква на Правобережній Україні (кінець XVIII – початок XX ст.) / О. А. Буравський. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 452 с.
6. Долбилов М. Русский край, чужая вера: Этноконфессиональная политика империи в Литве и Белоруссии при Александре II / М. Долбилов. – М. : Новое литературное обозрение, 2010. – 1000 с.
7. Зваричук Е. О. Римо-католицька церква на Поділлі кінця XVIII – початку XX ст. : економічний, суспільний та культурний аспекти : Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 «Історія України» / Е. О. Зваричук. – Чернівці, 2005. – 20 с.
8. Історія релігії в Україні: в 10 томах / За ред. А. Колодного. – Том 4 : Католицизм / За ред. П. Яроцького. – К. : Світ знань, 2001. – 598 с.
9. Когут З. Коріння ідентичности: Студії з ранньомодерної та модерної історії України / З. Когут ; пер. з англ. С. Грачової та О. Бобровського. – К. : Критика, 2004. – 352 с.
10. Когут З. Російський централізм і українська автономія: Ліквідація Гетьманщини, 1760-1830 / З. Когут. – К. : Основи, 1996. – 320 с.
11. Левкович І. Нарис історії волинської землі (до 1914 року) / І. Левкович. – Вінніпег, 1953. – 160 с.
12. Лиценбергер О. А. Римско-католическая и Евангелическо-лютеранская церкви в России: Сравнительный анализ взаимоотношений с государством и обществом (XVIII – начало XX вв.): автореф... д-ра ист. наук: 07.00.02 «Отечественная история» / О. А. Лиценбергер. – Саратов, 2005. – 52 с.
13. Нагаєвський І. Історія Римських Вселенських Архієреїв: у IV кн. / І. Нагаєвський. – Ч. II. – Рим, 1967. – 338 с.
14. Поліщук Ю. Приєднання Правобережної України до Російської імперії та доля польського населення (кінець XVIII – початок XIX ст.) / Ю. Поліщук // *Ukrainica-Polonica*. – Т. 3. – К. ; Житомир, 2009. – С. 12-19.
15. Полное собрание законов Российской империи (ПСЗРИ). – Собрание 1-е. – СПб., 1830. – Т. 23. – № 17.108. – С. 410-412.
16. ПСЗРИ. – Собрание 1-е. – СПб., 1830. – Т. 24. – № 17.634. – С. 229-230.
17. ПСЗРИ. – Собрание 1-е. – СПб., 1830. – Т. 25. – № 18.504. – С. 222-224.

18. ПСЗРИ. – Собрание 1-е. – СПб., 1830. – Т. 25. – № 18.734. – С. 436-438.
19. ПСЗРИ. – Собрание 1-е. – СПб., 1830. – Т. 25. – № 18.826. – С. 541.
20. ПСЗРИ. – Собрание 1-е. – СПб., 1830. – Т. 25. – № 19.154. – С. 812.
21. Раев М. Понять дореволюционную Россию. Государство и общество в Российской империи / М. Раев ; пер. с франц. Я. Горбаневского и Н. Дюжевой. – London : Overseas Publications Interchange Ltd, 1990. – 304 с.
22. Рождественский С. В. Очерки по истории систем народного просвещения в России в XVIII – XIX веках / С. В. Рождественский. – Т. 1. – С.-Петербург : Типография М. А. Александрова, 1912. – 738 с.
23. Сборник материалов для истории просвещения в России, извлеченных из Архива Министерства Народного Просвещения. – Т. 1 : Учебные заведения в западных губерниях до учреждения Виленского учебного округа (1783-1803). – СПб., 1893. – 576 с.
24. Святненко А. Греко-католицька й римо-католицька церкви в освітянській політиці самодержавства на Правобережній Україні (кінець XVIII – перша половина XIX ст.) / А. Святненко // Київська старовина. – 2009. – № 5-6 (339-340). – С. 48-60.
25. Скус О. В. Римо-католицьке духовенство Уманщини в контексті європейських впливів XIX ст. [Електронний ресурс] / О. В. Скус. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ltkp/2010_57/ist/ist9.pdf.
26. Філінюк А. Г. Розмежування губерній Правобережної України в 1801-1806 роках / А. Г. Філінюк // Наукові праці Кам'янець-Подільського Національного університету: Історичні науки. – Кам'янець-Подільський, 2008. – Т. 18 : На пошану професора В. С. Степанкова. – С. 198-208.
27. Шандра В. «Губернии на особых правах и привилегиях состоящие...» як політичний проект / В. Шандра // Регіональна історія України : Збірник наукових статей. – К., 2009. – Вип. 3. – С. 191-204.
28. Шостак І. Луцько-Житомирська дієцезія наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст. : Монографія / І. Шостак. – Білий-Дунаєць ; Острог : Волянна з Волині, 2005. – 200 с.

Аркадій Ткачук

ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ РКЦ В ПЕРИОД ИНТЕГРАЦИИ ПРАВОБЕРЕЖЬЯ К РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ

В статье рассмотрены общественно-политические обстоятельства, в которых в конце XVIII – начале XIX вв. функционировало римско-католическое школьничество на Правобережной Украине. Определены последствия интеграции Правобережья к Российской империи для образовательной деятельности Римско-католической церкви (РКЦ). Уделено внимание правовому статусу земель Правобережья, их административно-территориальному делению, этноконфессиональному составу населения, а также политике российского правительства относительно РКЦ. Определено влияние этих факторов на образовательную деятельность церкви.

Ключевые слова: Правобережье, РКЦ, императорский указ, камералистическая мысль, польское население, народное образование.

Arkadii Tkachuk

SOCIO-POLITICAL CONDITIONS OF EDUCATIONAL ACTIVITIES OF THE RCC DURING THE PERIOD OF INTEGRATION OF THE RIGHT-BANK UKRAINE TO THE RUSSIAN EMPIRE

The article deals with the social and political circumstances, in which the Roman Catholic schooling were functioning on the Right-Bank Ukraine in the end of XVIII – early XIX century. The impact of the integration of the Right-Bank Ukraine to the Russian Empire for the educational activities of the Roman Catholic Church (RCC) was determined. The attention is paid on the legal status of lands of the Right-Bank Ukraine, their administrative-territorial division, ethnic and religious composition of the population and the policy of the Russian government regarding to RCC. The impact of these factors on the educational activities of the church was outlined.

Key words: Right-Bank Ukraine, RCC, imperial decree, kameralistic thought, the Polish population, public education.